

- begraafplaats tereken sint-niklaas

erfgoedprokkels ●

● begraafplaats tereken sint-niklaas

De wijk Tereken

Tereken, een wijk met een eigen karakter, ligt ten zuiden van het centrum van Sint-Niklaas. De eerste bewoners zouden Frankische inwijkelingen geweest zijn. Landbouwers en bosontginners vestigden zich hier rond het begin van de 5de eeuw. Al heel vroeg werd op Tereken, op de kruising van de weg naar Waasmunster en wat nu de Kapelstraat is, een Mariabeeldje vereerd. Of dit beeldje destijds aan een eik hing (ter eken) of tentoon werd gesteld in een houten bidplaats is nu niet meer uit te maken. Wel staat vast dat er reeds in 1578 een kapel werd gebouwd, O.-L.-Vrouw van Hal. In het begin van de 17de eeuw werden op de weg naar Dendermonde de 'Lazarethuyskens' gebouwd, waar besmette personen in afzondering woonden.

Een nieuwe parochie

De parochie van Sint-Jozef werd gesticht in 1872 als derde van Sint-Niklaas, na de Sint-Nicolaas- en Onze-Lieve-Vrouweparochie. Er woonden vooral kleine landbouwers, wevers en klompenmakers, typische beroepen met een bescheiden inkomen, werklozen en behoeftigen. De bewoners van Tereken zijn steeds fier geweest op hun wijk en er was een groot gevoel van samenhang. Soms werd er wel eens op hen neergekeken.

Sint-Jozefkerk (Terekenkerk)

Onder impuls van de eerste pastoor De Donder werd er in 1872-1878 een indrukwekkende neogotische kerk gebouwd naar ontwerp van de toenmalige stadsarchitect Edmond Serrure (1832-1911). Er werden 1 miljoen lokale bakstenen in verwerkt! De buitenkant van de monumentale kerk, opgericht ter ere van Jozef, timmerman en vader van Jezus, is vrij sober maar het interieur werd rijkelijk gedecoreerd met muurschilderingen en elegant kerkmeubilair van zeer hoge kwaliteit. De torenspits is niet minder dan 63,3 meter hoog. De kleurrijke glas-in-loodramen vertellen het leven van de H. Jozef. Ze werden allemaal dankzij privégiften gerealiseerd in de periode 1890-1910 door het zeer befaamde Antwerpse glasatelier Stalins en Janssens. De kerk ontsnapte, dankzij geldgebrek, aan de moderniseringsdrang van de 20ste eeuw en behield grotendeels zijn oorspronkelijke interieur. Doorheen de jaren werden de glasramen meermaals beschadigd. In 2016 werden ze zorgvuldig gerestaureerd.

Begraafplaats Tereken – jaren van hevige discussie!

De begraafplaats Tereken is de oudste nog bestaande begraafplaats van Sint-Niklaas en werd in gebruik genomen in 1878 ter vervanging van de begraafplaats aan Vijfstraten (de huidige Paterssite) die veel te klein geworden was. Aanvankelijk was het kerkhof 1 hectare, 77 are en 80 centiare groot. Geleidelijk breidt de begraafplaats zich verder uit tot een totale oppervlakte van 8,17 hectare, gelijk aan driemaal de oppervlakte van de Sint-Niklase Grote Markt. Er liggen ruim 60 000 mensen begraven. De oudste concessie dateert uit 1881 en situeert zich aan het grote kruisbeeld. De begraafplaats staat in de volksmond bekend als ‘Nellekensakker’, afgeleid van ‘elkeen zijn akker’.

Aan de opening van de nieuwe stedelijke dodenakker gingen heel wat discussies vooraf. De publicatie ‘Kerkhoven-quoestie onzer stad’, die in 1877 te Sint-Niklaas verscheen, weerspiegelde de ernstige meningsverschillen. Een heel heikel punt in de gedachteswisseling was het christelijke of katholieke karakter van het nieuwe kerkhof. De begraafplaats was immers een stedelijk initiatief: niet alleen katholieke maar ook andere gelovigen en andersdenkenden moesten een behoorlijke laatste rustplaats op de dodenakker kunnen vinden.

Nieuw leven na de dood

Sinds 2007 wordt de begraafplaats stapsgewijs omgevormd tot groene oase in de stadskern met respect voor het funeraire verleden van de plek. Historisch waardevolle graven worden behouden, maar verwaarloosde zerken of vervallen concessies worden verwijderd om plaats te maken voor bomen, bloemenweides en andere groenelementen. Kiezelpaden werden vervangen door gras, bijen worden verwelkomd en kunstwerken worden geïntegreerd. Het kerkhof krijgt een nieuwe functie als rustige verblijfspot met een hoge ecologische waarde. Zo werden in het verleden al 30 000 krokussen en 15 000 narcissen en recent 75 bomen aangeplant.

Tot de opening van de nieuwe begraafplaats op Heimolen in juni 1988 werd op het oude kerkhof nog begraven. Er werden geen concessies meer toegewezen. Alleen bijzetting in al bestaande vergunde gronden was nog toegelaten tot 1993. Bijzettingen zijn nog toegestaan in de perken voor religieuze ordes.

Wandeling

Deze wandelroute op de begraafplaats laat u de laatste rustplaatsen ontdekken van personen die belangrijk waren voor de geschiedenis van Sint-Niklaas. Geniet van de rust, de speciale planten, verhalen en symbolen die bij het leven en de dood horen.

Omdat vroeger niet alle mensen konden lezen, gebruikte men deze symbolen in plaats van tekst. Alle uitingen van kunst en symboliek aangebracht op graven en begraafplaatsen wordt funeraire kunst genoemd.

De Sint-Niklase gemeenteraad herbestemde in 1922 het voormalige kerkhof aan Vijfstraten tot bouwgrond en wees op 24 april 1924 het terrein principieel toe aan de paters minderbroeders om hun kerk en hun klooster te bouwen. Bij de funderingswerken aangetroffen menselijke resten moesten naar het nieuwe kerkhof op Tereken gebracht worden. Langsheen de oude kerkhofmuur aan de linkerkant, vinden we een aantal grafmonumenten die zijn overgebracht van de begraafplaats aan Vijfstraten, in het noorden van de stad.

Theodoor Hemelaer (1774-1842) (1)

Hij was pastoor-deken. Zijn broer, een rijke lakenkoopman, was zijn ‘financier’. Hemelaer was een hartpatiënt. Deze kwaal, gekoppeld aan zwaarlijvigheid, heeft hem waarschijnlijk het leven gekost na drie ‘aderlatingen’ op minder dan een jaar tijd. Het kruis met stralenkrans verwijst naar de ‘Dag der Opstanding’ en de neergehouden toorts naar ‘Het gedoofte Leven’.

Emmanuel Boëye (1778-1829) (2)

Hij was burgemeester van Sint-Niklaas van 1817 tot zijn overlijden en ooit bewoner van het Walburgkasteel. Het doodshoofd en de gekruiste beenderen verwijzen naar de ‘kortstondigheid van het leven en de betrekkelijkheid van alle aardse bezit’. De ouroubours of staartbijtende slang betekent ‘oneindigheid’.

Hiertegenover vinden wij het familiegraf van de familie Nobels.

3

Familie Nobels (3)

De familie behoorde tot de katholieke elite van Sint-Niklaas en was door het huwelijk van Jean-Baptiste (1856-1923) met Maria Janssens de Varebeke, ook verwant met de even belangrijke Sint-Niklase familie Janssens. De familie Nobels was sociaal voelend en speelde een belangrijke rol in de christelijke gildebeweging. Door de bloei van de fabrieken Nobels vergaarde de familie een behoorlijk fortuin. Het metaalconstructiebedrijf leverde o.a. onderdelen voor het Atomium te Brussel. Op het familiegraf zijn geen namen of symbolen aangebracht. De stenen paaltjes verbonden met een stalen ketting zijn een symbool van voornaamheid.

4

Petrus De Meerleer (1830-1912) (4)

Hij was 16 jaar onderpastoor en 39 jaar pastoor van de O.-L.-Vrouweparochie. In Marseille zag hij een gouden Onze-Lieve-Vrouwebeeld als torenbekroning. Dit beeld inspireerde hem. Een gelijkaardig beeld werd door beeldhouwer Frans Van Havermaet uitgevoerd in geslagen koper en siert nog steeds de toren van de O.-L.-Vrouwekerk. Zowel pastoor De Meerleer als het echtpaar ernaast waren stichters van de liefdadigheidsvereniging Vincentius a Paulo. Een groot deel van de bevolking was arm en voor de bejaarde echtparen liet hij de Apostelhuizen aan het Moleken bouwen in 1875. Boven de dubbele zerk prijken twee ineengrijpende handen: liefde, trouw en verbondenheid.

We volgen rechts het met gras begroeide pad.

5

Jozef Edward Gordyn (1862-1939) (5)

De priester van de O.-L.-Vrouweparochie werd in de volksmond 'Pastoor Gordijn' genoemd. Hij zette het sociaal werk van zijn voorganger pastoor De Meerleer verder. Hij werd geportretteerd door priester-beeldhouwer August Nobels. Dit beeld is geplaatst door Kunst in de Stad in de Hofstraat langs de kunstzinnige fietsroute. Christus aan het kruis toont het lijden van de zoon van God tot verlossing van de mensheid en het geloof in wederopstanding. De kelk staat hier voor het priesterschap.

Langsheen dit pad vinden we verschillende zerken met diverse symbolen:

De engel: het uit het oud-Grieks afkomstige woord 'angelos' (engel), betekent boodschapper. De engel verschijnt in onze cultuur in oorsprong als een ongeveugeld mannelijk wezen tot hij in de 4de eeuw (na de kerkvrede van Constantijn) geslachtloos werd, maar hiervoor wel gecompenseerd werd met een stel vleugels. De engel begeleidt de ziel naar het eeuwige leven of het hiernamaals.

Gesluierte urn: oud Romeins symbool voor dood en rouw. De sluier op de urn is het symbool voor het afdekken of bedekken van het leven.

Laurier: blijvend groen, symbool van eeuwig leven

Palmtak: overwinning op de dood, intocht van Jezus in Jeruzalem, teken voor martelaren

Lauwerkransen: onvergankelijkheid

● begraafplaats tereken sint-niklaas

Jean Baptist De Donder (1831-1890) (6)

Als eerste pastoor kreeg hij de opdracht een kerk te bouwen in de 'werkmanswijk' Tereken. Voor de bouw van deze Sint-Jozefkerk kreeg hij een magere som aangeboden. Hij weigerde dit omdat de andere twee parochiekerken in Sint-Niklaas altijd meer geld kregen dan het arme Tereken maar werd verplicht het geld te aanvaarden van bisschop Bracq. Een rijke jonkvrouw schonk de grond en geld voor het arme mensenwerk en daardoor lukte het hem de bouw te realiseren.

In 1878 levert de 'Kempische IJzergieterij en -smederij August Van Aerschot' uit Herentals een imposant kruisbeeld in gegoten ijzer. Rond het majestueuze 10 meter hoge gietijzeren calvariekruis, dat het kerkhof domineert sinds 25 februari 1890, vinden we tal van imposante familiegraven.

Familie Schoutheete de Tervarent (7)

Een riddergraf! Het wapenschild op het grafmonument bevestigt dit vermoeden: dit is echte adel mét kasteel. Deze familie werd in 1822 onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden erkend in de erfelijke adel, met de titel ridder overdraagbaar op alle mannelijke afstammelingen. Amédée Schoutheete de Tervarent (1835-1891) trouwde met Emma De Munck (1830-1887), dochter van François De Munck, burgemeester van Sint-Niklaas. De familie was eigenaar van kasteel Moeland in de Hospitaalstraat.

Familie Van Naemen-Boëyé (8)

Waren bewoners van het Walburg-kasteel. Op het graf ligt een reusachtig stenen kruis. Ook in de eeuwigheid zwaar om te torsen! Kruis: symbool van verzoening, synthese tussen hemel en aarde en de vier windrichtingen.

Familie Janssens de Varebeke (9)

De prachtig gerestaureerde grafkapel getuigt van een hogere welstand. Ze werd ontworpen door de 19de-eeuwse Sint-Niklase stadsarchitect Edmond Serrure. De Piëta die het graf siert, is van beeldhouwer Frans Van Havermaet. De familie was eigenaar van de textiel fabriek De Waasland. Ze werd in de adelstand verheven. Een van haar telgen werd 'paus Janssens' genoemd. Hij was een pauselijk zoeaaf (vrijwillig soldaat in het leger van de paus in de tweede helft van de 19de eeuw) en bewoner van het Huis Janssens in de Zamanstraat. In deze grafkelder liggen 30 familieleden begraven.

Wandel links 20 meter het pad in en keer daarna terug.

Frans Van Havermaet (1828-1899) (10)

Naast het graf van kunstschilder Jozef De Mey (1873-1903) vinden we het graf van de beeldhouwer. Zijn naam roept bij het grote publiek niet meteen herkenning op. Nochtans staan de inwoners van Sint-Niklaas elke dag oog in oog met de vergulde 'Moeder Gods' die de kerktoren van de Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand in het centrum kroont. Het beeld (1896) is 5,5 meter hoog en weegt 1500 kg. Hij realiseerde nog tal van beelden in het Waasland, waaronder het Mercatorbeeld in Rupelmonde (ontwerp in de hal van het stadhuis Sint-Niklaas) en de bakstenen replica van het Sint-Nicolaasbeeld in het Parochiehuus. Op deze beide gerestaureerde graven zien we de palmtak, symbool van overwinning.

● begraafplaats tereken sint-niklaas

Terug op het hoofdpad bemerken we verschillende grote perken voor religieuze ordes. Indien er plaats voorzien is, kan begraven hier nog steeds. Zij staan zelf in voor het onderhoud.

Ter hoogte van park C, aan de rechterkant, vinden we een merkwaardig graf.

Graf met dodenmaskers (11)

De zeldzame dodenmaskers op het kerkhof bevinden zich op het graf van de kunstenaarsfamilie van Gabriël De Pauw (1924-2000), die de zoon was van de neo-impressionistische schilder Jef De Pauw (1888-1930). Verschillende werken van die laatste zijn aangekocht door de stad, de Belgische en Franse Staat.

We zetten onze weg verder langs het hoofdpad tot de ronde open vlakte. Sla links af.

Edmond Meert (1879-1961) (12)

Stamt uit een familie van textielbaronnen die in 1928 een groot herenhuis in de Stationsstraat liet bouwen. In 1985 werd de neoclassicistische woning aangekocht door de stad en werd het geopend als afdeling van de stedelijke musea. Ook 'De Sint' heeft hier zijn vaste stek als winterverblijf. Textielbaron Meert was een vrijmetselaar. Hij kreeg een van de eerste burgerlijke uitvaarten en om deze reden werden geen katholieke symbolen op de zerk bevestigd.

Naast dit graf zien we een mooi voorbeeld van funeraire art-decostijl waarvan vele graven van de gegoede burgerij op deze begraafplaats te zien zijn. Wandel verder tot het eind van het pad en sla even links af.

Jan Van Raemdonck (1817-1899) (13)

Hij studeerde in 1845 af als dokter in de genees- en vroedkunde en ging later aan de slag in de functie van armdokter (*Médecin des pauvres*) voor het Weldadigheidsbureau van Sint-Niklaas. Vanuit zijn persoonlijke interesse als archeoloog en geschiedkundige schreef hij het boek *Gérard Mercator, sa vie et ses oeuvres*, uitgegeven in 1869. Hij was medestichter van de Oudheidkundige Kring van Sint-Niklaas in 1861 en schonk aan het museum een groot aantal objecten die met Mercator te maken hadden, zoals kaarten en publicaties. In zijn archief, dat bij de Koninklijke Oudheidkundige Kring bewaard wordt, zit een afschrift van de veilingcatalogus van de bibliotheek van Mercator.

Florimond Sax (1868-1934) (14)

Hij leerde de inwoners van Sint-Niklaas zingen. In 1895 werd hij muziekleraar aan het Sint-Jozefinstituut en van 1927 tot zijn overlijden was hij directeur van de Stedelijke Muziekschool. In 1889 werd door hem het Koninklijk Gemengd Koor Sint-Gregoriusgild opgericht. Het mannenkoor luisterde de 'goddelijke diensten' op en het gemengd koor verzorgde 'kunst- en volksantates'. Sax componeerde vooral gelegenheidswerken, zoals de 'Cantate tot inhuldiging van het standbeeld der gesneuvelde soldaten en opgeëisten' (1926) en 'Hulde aan onze missionarissen'. Hij baatte in de Ankerstraat de eerste muzikwinkel uit, waar in 1920 drogisterij De Walvis kwam.

Keer terug en wandel park E in.

Ereperk voor burgerslachtoffers (15)

Elk jaar op 17 mei herdenkt het stadsbestuur de burgerslachtoffers die het leven lieten bij bombardementen in de meidagen van 1940. Hele rijen huizen in de omgeving van de Molendreef en de Gasmeterstraat werden platgebombardeerd. De stoffelijke resten van de vluchtelingen uit Breda, die na hun verplichte evacuatie in Sint-Niklaas waren beland, werden terug overgebracht naar Nederland. Een jongen die de bombardementen overleefde, bewaarde een stukje van de bom. Nu bevindt dit stukje zich in een herdenkingsmonument op het Kroonmolenplein.

● begraafplaats tereken sint-niklaas

Het columbarium en de asweide (16)

De goedkeuring tot het bouwen van dit columbarium nam twee bestuursperiodes in beslag. De katholieke raadsleden waren tegen. Gemeenteraadslid Emile Goeman, die geijverd had om verassingens mogelijk te maken, werd in 1972 als eerste in de muur met nissen bijgezet.

Tegenover het columbarium zie je het monument voor alle oorlogsslachtoffers.

In 2005 werd het oorlogskerkhof van Tereken grondig gerestaureerd. 41 graven van oud-strijders uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog werden van nieuwe naamplaatjes voorzien. Die graven situeren zich nabij het grote kerkhofmonument.

Monument voor alle oorlogsslachtoffers (17)

Een imposante sculptuur werd gebeeldhouwd door priester-beeldhouwer tekenaar August Nobels (1884-1938) en siert nu deze gedenkplaats. Het geslacht Nobels was een vooraanstaande familie. Zijn oom was de bekende schilder Jozef Janssens de Varebeke. Als begaafd autodidact realiseerde hij portretten en bas-reliëfs en ontwierp de reus Nicodemus voor de grote praalstoet te Sint-Niklaas ter gelegenheid van het eeuwfeest van België (1930). Hij was ook leraar in het Sint-Jozef-Klein-Seminarie en frontaalmoezener tijdens de Eerste Wereldoorlog. Met zijn onuitputtelijke inzet schreef hij toneelstukken die hij liet uitvoeren door de soldaten en las hij hen de brieven van het thuisfront voor.

Sla rechts af en loop even verder tussen de graven en volg aan uw rechterkant de laan met oude beukenbomen. Bij de vlaggenmasten in de hoofdlaan vinden wij in park Q de graven van slachtoffers van beide oorlogen.

18

19

● begraafplaats tereken sint-niklaas

20

21

Het perk voor gesneuvelde Britse en Canadese soldaten (18)

Op 22 mei 1944 werd een Lancasterbommenwerper van de Britse Royal Air Force ter hoogte van Heimolen neergehaald door een Duits jachtvliegtuig. De 7 bemanningsleden werden tijdens een besloten plechtigheid op Tereken respectvol ten grave gedragen.

Wandel terug naar de centrale laan.

Lance R. Thomson (1899-1918) (19)

De Schotse militair maakte deel uit van *Black Watch*, een koninklijk Schots regiment. Hij werd gewond achterlaten door de Duitsers in een veldhospitaal in de Kokkelbeekstraat en stierf op 19-jarige leeftijd. De zoektocht naar zijn familie was vruchteloos. Onder grote belangstelling wordt jaarlijks door een doedelzakspeler op 11 november om 11 uur hulde aan het graf gebracht.

Wandel verder naar de uitgang.

Eduard Prisse (1814-1907) (20)

Nabij de uitgang van het kerkhof vinden we het monumentale familiegraf, omheind door een sierlijk hek in gietijzer. Hij was van 1848 tot 1891 directeur van de spoorwegen van het Land van Waas. Op de imposante zerk prijkt het wapen van de adellijke protestantse familie. Dit graf bevindt zich op het perceel dat was voorbehouden voor personen die 'verdoemd' waren: ketters, zelfmoordenaars, joodse of protestantse gelovigen en ongedoopte kinderen, in de volksmond het 'geuzenkerkhof', de hondenhoek '*trou des chiens*' of het verdomhoekje genoemd. Baron Prisse vroeg in 1878 het stadsbestuur waar zijn familie kon begraven worden op wat hij '*le cimétière des juifs*' noemde. Hij kreeg voor eeuwig 20,60 m² toegewezen.

François Tuypens (1862-1946) (21)

Apotheker Tuypens was grondlegger van de bekende poeders van het Witte Kruis (1903), een recept dat hij overgekocht had van een Nederlander. De verkoop was een groot succes maar de werking van deze 'wonderbaarlijke' poeders was dubieus en veroorzaakte verslaving en ernstige nierschade. Hij kon hierdoor een aardig kapitaaltje opzijleggen en bouwde één van de mooiste art-decohuizen van de stad. Waarom de naam het Witte Kruis? Omdat de apotheker beweerde dat deze poeders een groot kruis over de pijn maakten!

Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen

Auteur: Bea Van Bel

Beleidsverantwoordelijke:
An Vervliet, gedeputeerde voor erfgoed

Directie Erfgoed en Erfgoedsites · dienst Erfgoed
Anneke Lippens, directeur
Jo Rombouts, diensthoofd
Martine Pieteraerens, coördinatie

Lectoren: Geert De Bock, Patty De Meester,
Ronny De Mulder, Rik Van Daele, Tamara Van Hout
Fotografie: Stefaan Van Hul, Jan Christiaens,
Stadsarchief Sint-Niklaas
Cartografie: Stad Sint-Niklaas
Grafische vormgeving: dienst Communicatie
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerke

D/2021/1933/4

Praktisch

Begraafplaats: Tereken 3, Sint-Niklaas
Parking: Knaptandstraat 1, Sint-Niklaas

De begraafplaats is open van 1 april tot en met de eerste zondag na 1 november van 8.30 tot 20 uur. Vanaf de daaropvolgende dag tot en met 31 maart van 8.30 tot 18 uur.

De kerk is elke weekdag open van 9 tot 17 uur.
Op zondag van 9.30 tot 12 uur (om 10.30 uur is er eucharistieviering). De kerk is toegankelijk voor rolstoelgebruikers (helling aan de zijdeur).

Er zijn toiletten in de sacristie en aan de ingang van de begraafplaats (niet geschikt voor rolstoelgebruikers).

Rondleidingen 'Begraafplaats Tereken':
voorafgaandelijke reservatie via Toerisme Sint-Niklaas,
tel. 03 778 35 00, toerisme@sint-niklaas.be
www.ontdeksintniklaas.be

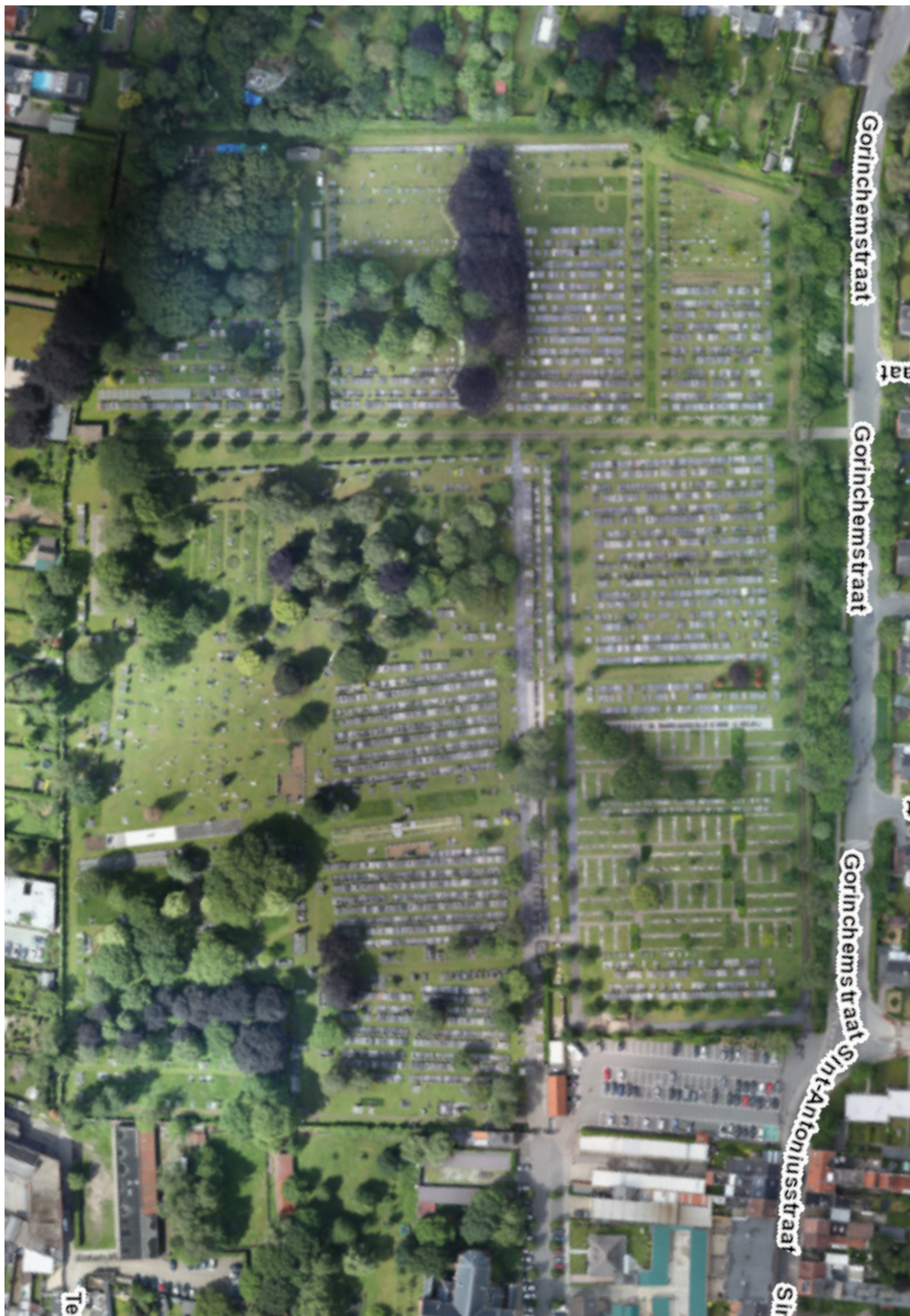
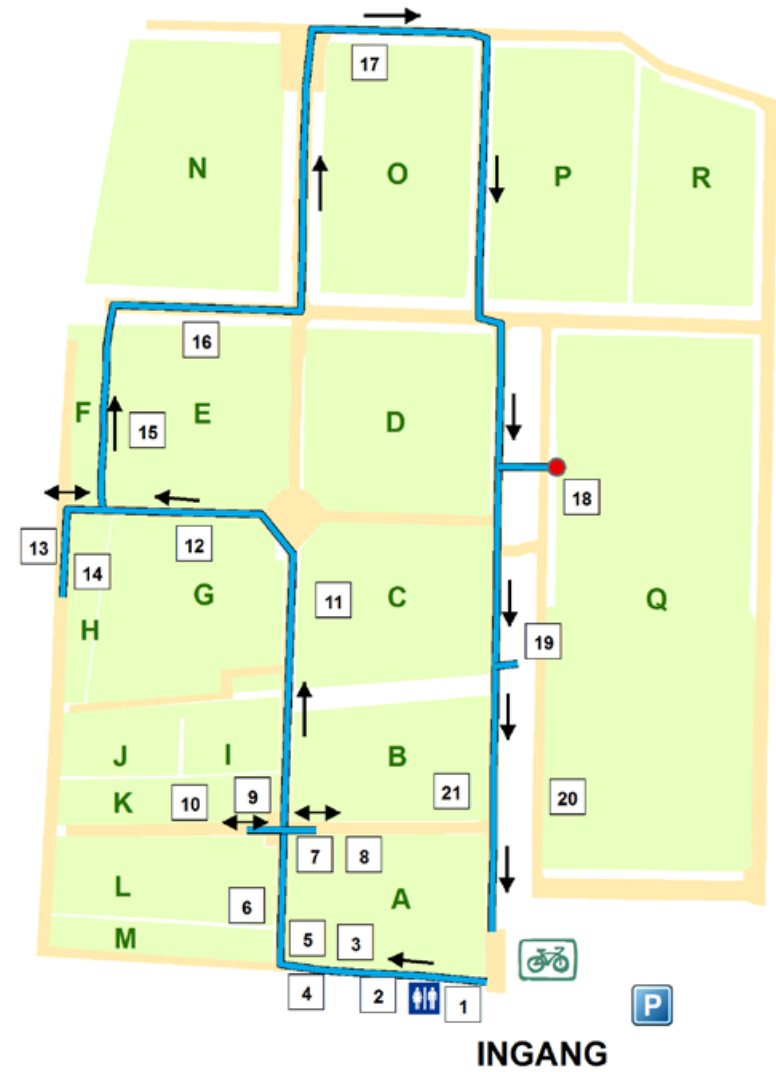

foto: Vansteelandt

Parken A t.e.m. M vormen het oudste deel van de begraafplaats. Parken N t.e.m. R werden vanaf 1946 in gebruik genomen.

Erfgoedspokkels: Oost-Vlaams erfgoed in de kijker
www.oost-vlaanderen.be/erfgoedspokkels